

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.1\(29\).146514](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.1(29).146514)

УДК 392.3; 7.03:111.832.2; 130.2:291.3 *Олександр Кирилюк*

РОЛЬ САКРАЛЬНОГО У КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ЛЮДИНИ

Сакралізація репродуктивної функції людини пройшла дві стадії і розвивалася у двох напрямках (у східній та західній культурах). На першій стадії було сакралізовано фізіологічні аспекти відтворення роду, на другому – духовні.

Ключові слова: сакральне, культура, тілесність, секс, індуїзм, християнство, духовність, материнство, любов.

Як відомо, вже на самому початку історії людства всі прояви життєдіяльності людей отримували дієве знаково-символічне переосмислення, котре супроводжувалось олюдненням основних життєвих функцій людини, спрямованих на підтримку життя. **Проблемне питання** полягає у тому, яку роль у цьому відігравала сакралізація цих функцій і чи сприяла вона культурному поступу як процесу відриву людини від природного начала та становленню власно людських форм життя. Отже, **метою** статті є розгляд ролі сакрального в окультурюванні статевої функції людини. При цьому *культуру* я визначаю як *форму і процес специфічної трансформації природного початку на людське, а згодом, людського – на людяне* [2, с. 339].

Базисні життєві функції людини, а саме, аліментарна, репродуктивна, агресивна та інформаційна, через культурну трансформацію зазнають таких змін, котрі пов'язані з їхнім культивуванням, табуванням або каналізуванням. У цьому плані культурна трансформація функції, що нас тут цікавить, веде до утворення таких її змінених форм, котрі переводять суто тілесні, природним чином дані способи подовження роду в їхні неприродні, а іноді – й протиприродні прояви. Культивация статевої функції у цих її проявах відбувалася у вигляді такого спеціального «плекання» статевої стосунків, котрі вже перестали бути безпосереднім засобом відтворення роду, за допомогою якого відбувається розмноження живих організмів. За цих обставин головний природний стимулятор виконання цієї функції – насолода, переставши бути деяким приємним супровідним доповненням даної функції, стала самоціллю та самодостатнім спонукальним мотивом вступу в статевий акт. У такий предметній культивации дана функція перетворюється на неприродне явище, оскільки далеко не завжди вона тепер здійснюється виключно заради народження нащадків. Культивациєю даної функції є також широкий спектр заходів щодо запліднення, виношування плоду та народження дітей, якими переймається репродуктивна медицина.

Культивованим проявом функції подовження роду є інститут сім'ї у різноманітних – матриархальному і патріархальному, матрилокальному та патрилокальному, моногамному чи полігамному – її видах.

Разом із культивуванням репродуктивна функція зазнає у культурі певних обмежень, пов'язаних з введенням відомих заборон. Серед них найбільш значущим культурним явищем було табування інцесту. Серед інших заборонних приписів на предметному рівні можна назвати табу на фізіологічно нормальне завершення статевого акту у вигляді його вольового припинення перед кульмінаційною фазою задля запобігання вагітності. З цією ж метою здійснюється штучне перешкоджання злиттю статевих клітин жінки та чоловіка за допомогою різних контрацептивів, впливів на овуляцію, а також – переривання вагітності, у тому числі за допомогою хірургічних абортів [3, с. 27–30].

На рівні соціальних відносин морально засуджуються та юридично переслідуються насильницькі статеві акти. Зазвичай не схвалюються також й дошлюбні та позашлюбні статеві зв'язки, статеві стосунки між соціально далекими особами або між особами, одна з яких перебуває у тій чи іншій соціальній залежності від іншої. Заборона на виконання репродуктивної функції торкається ченців, священників у деяких конфесіях. Говорячи загалом, у рамках антитези «норма-відхилення» табуванню у традиційних суспільствах піддаються всі статеві стосунки, котрі не ведуть до відтворення роду – одностатеві, занадто далекі за віком (педофілія та геронтофілія), нефізіологічні (орально-гені таль ні-анальні), з «партнером» – не людиною (тваринами, деревами, фетишизованими речами) тощо.

Різновидом соціально вираженого каналізування (відведення) природної сексуальної функції є зміна дозвільних та заборонних приписів щодо неї в залежності від конкретної соціально-культурної ситуації та обставин, а також проституція у звичайних та ритуалізованих її проявах. Каналізованим є, наприклад, дозвіл у межах насамонійського права (від назви племені, де його вперше зафіксували) на першу шлюбну ніч феодала з кріпачкою – хоча поза цим «каналом», як вже говорилося, дошлюбний та позашлюбний секс та статеві відносини між людьми, одна з яких залежить від іншої, є табуваними.

Все це визначало перетворення *природно-тваринного* способу подовження роду на *людське*, коли культурна регуляція статевої функції визначала формування специфічно людських її проявів. Тварини реалізують цю функцію суто природним чином, тоді як людина надає їй, як вже говорилося, не тільки неприродних, але й навіть протиприродних форм. Це ще раз підтверджує постулат про те, що людина ніколи буває рівною тварині, вона може бути або кращою або гіршою за неї. Природним істотам,

тваринам, ніколи не можуть бути притаманні такі фантастично вигадливі форми реалізації сексуальної функції, на які здатна людина. Навіть коли ми бачимо у якоїсь людини «тваринну пристрасть», це виражене через пароксизм почуттів нестримуване сексуальне бажання не є природним у буквальному смислі слова. Тварини не можуть вдаватися до поведінки, котру люди називають брутальною, у такій брутальності завжди наявний людський момент.

Ця обставина окреслює демаркаційну лінію між природним та культурним, де в межах останнього відбувається процес специфічної трансформації *природного* початку на *людське*, але поки що – не на *людяне*. Тим не менш це вирішує відому культурологічну проблему – чи є деякі форми поведінки людей, скажімо, ритуальний канібалізм, власне культурним явищем, а канібал – «культурною» людиною. Хоча канібалізм притаманний й тваринам, однак у людей він, якщо це не пов'язано з екстремальними загрозами для життя (під час Голодомору, у блокадному Ленінграді він був поширеним явищем) постає як знаково-символічний акт, як, приміром, у скіфів, котрі поїдали своїх померлих батьків задля забезпечення їхнього безсмертя. Тому скіфи у цьому плані не були «культурними» людьми у нашому розумінні, але були «людьми своєї культури».

Так само перелічені вище культурні трансформації репродуктивної функції на ритуальному рівні світовідношення отримують знаково-символічний зміст, як от у ритуальному гомосексуалізмі (приміром, в одному африканському племені обряд ініціації передбачав, серед іншого, орально-генітальний контакт старших членів племені з неопігатами, включно із ковтанням останніми еякуляту) чи ритуальній проституції (коли навіть поважні сімейні матрони мали відвідати храм та злягти там за гроші, що йшли на храм, із першим-ліпшим бажаним). В останньому випадку мова йде про дії, котрі мають чіткий релігійний контекст, тобто, пов'язуються з божествами і тому набувають сакральності.

Таким чином, ми бачимо, що ситуація з природної міняється на культурну з наданням репродуктивній функції сакральних значень, адже ритуальні релігійні дії на стадії панування міфологічної свідомості почали репрезентувати цю функцію як таку, що має священний характер. Виглядало це як санкціонування божествами прориву природних фізіологічних імпульсів у культурну табуовану область з метою каналізованого зняття певних заборон, як знаково-символічне за формою, але тілесно-фізіологічне за змістом зламання людьми ними ж встановлених сексуальних табу, що знаходило прояв у першу чергу в оргіастичних культурах, зокрема, у фалічному. Завдяки оголошенню певних видів статевих стосунків санкціонованими поганськими богами, вони детабуовувались та починали культивуватися (це – повсюдно поширена храмова проституція, сакральний інцест, коли перські

жреці мали народитися від інцестуального зв'язку, нефізіологічні зв'язки, коли чоловіки з індонезійського острова Амбон з криками «Більше гвоздики!» гвалтували гвоздичні дерева або обрядові акти з тваринами, коли жінки давньогипетського міста Мендес підставлялися у храмі під цапа, а у ведичному ритуалі його учасниця вводила собі у піхву статевого члена попередньо придушеного коня тощо). Те, що зазвичай було робити заборонено, завдяки сакралізації («це ж божественна справа!») стало не тільки припустимим, але й обов'язковим. Заміжніх жінок, що не відвідували храм задля проститування, суворо засуджували. Священними оголошувалися й геніталії.

Ерегований чоловічий статевий член обожнюється і стає об'єктом поклоніння у багатьох культурах. Так, в індуїзмі лінга (лінгам) зливається з образом Шиви, і його скульптурна фігура доповнює натуралістично виконаний фалос (тут і всюди далі фактичний матеріал почерпано з: [4]). Іноді він здійснюється над йоні, уособленням жіночого начала та дружини Шиви Парваті. У китайців сакралізовані чоловіче та жіноче начало, як та інь, зображувались на бронзових судинах у вигляді фалоподібних виступів та вульвоподібних овалів. Давні греки мали дуже поширений культ божества Приапа, котрий спочатку уособлював власне фалос та мав їх цілих три (третій був його головою), від імені якого походить медичний термін «приапізм» (постійна хвороблива ерекція як симптом деяких захворювань). Серед інших оргіастичних культів Давньої Греції міцніше за інші затвердився культ Діоніса, фалічні ознаки якого згодом трансформувались на посох (тирс). До нас дійшли численні статуетки, барельєфи, геми, амулети, фрески та надмогильні пам'ятники з його зображенням у вигляді фалоса. У Римі це божество шанувалось під іменем Вакха (звідки – вакханки та вакханалії) або Бахуса. Окрім цього римляни на честь бога плодючості Лібера святкували Ліберії, виготовляючи фалос з квітів та розмахуючи ним. У скандинавській міфології таким божеством був Фрейр. У болгар під час весняних обрядів фігурував кукер, або джамалі, котрий не тільки носив дерев'яний фалос, але й імітував статевий акт. Східнослов'янські обряди цього ж циклу передбачали створення опудал з виразними чоловічими ознаками. У монгольських народів міфологічний герой Цогтай-хан мав прізвисько «З великим фалосом», у міфології йоруба таким фалічним божеством виступав Елегба. І подібних прикладів культової сакралізації органу, пов'язаного з репродуктивною функцією, можна навести дуже багато. Предметні залишки сакралізації статевих органів – але вже зовсім з іншим значенням – збереглися навіть у християнстві – це добре відома всім фалоподібна пасхальна випічка з білим глазурованим верхом (аналог відомої фізіологічної рідини) та жіноча і чоловіча проскури (панаягія і артос), що мали форму статевих органів.

Ці культу пов'язувались у першу чергу з ідеєю плодючості та народження/відродження природи (*генетивна* універсалія в *еротичному* кодуванні) і супроводжувались зляганням учасників ритуалу без врахування будь-яких культурних норм та приписів. Загальним тлом цих обрядів була ідея смерті та воскресіння божества, що відповідає за плодючість, а сама їхня сексуальна складова мала сприяти її посиленню. Окрім цього, під час справляння обрядів такого ґатунку часто розігрувалась містерія священного шлюбу між божеством та богинею, або між жерцем та богинею, або між правителем та богинею, а пізніше – між двома учасниками обряду, що виступали як дублери божественної пари (що пізніше вилилось у звичай кумівства та його похідні форми побратимства чи посестримства тощо).

На білоруських теренах (Смоленщина) реліктові залишки такого культу мали місце ще у XVI-му столітті. Дані про це з посиланням на «Повість про девиць Смоленських, как ігри творили» ігумена Памфіла наводить О. Веселовський: «Стучат бубни і гласи сопелій і гудуть струни, женам же і девам плесканіє і плясаніє, і главам їх поківаніє, устам їх непріязнен кліч і вопль, всесквернія песні, бесовская угодія свершахуся, і хребтом їх віхляніє, і ногам їх скаканіє і топтаніє; ту же есть мужем же і отроком велікоє прелщеніє і паденіє, но яко на женское і девіческое шатаніє блудное ім воззреніє, також і женам мужатим беззаконное оскверненіє і девам растленіє» [1, с. 311]. При цьому, як показують дослідження, така оргія передбачала розбиття її учасників на пари на знак того, що вони уособлюють священну божественну пару та її сакральний шлюб.

Ясно, що подібна сакралізація відправлення статевої функції є формою перетворення *природного* на *людське*, але чи є вона трансформацією *людського* на *людяне*? Очевидно, що ні. Попри те, що «підставою» для подібних дій була «сакральність», тобто, санкціонованість їх богами, ритуальне розігрування «священного шлюбу» та всі інші згадані вище трансформовані у культурі форми прояву даної функції у такий спосіб все ж таки важко віднести до рівня «людяності», хоча вони вже є не тваринно-фізіологічним, а цілком людським, культурним (а вірніше, таким, що належить до певної культури) явищем.

Утім, інакше бути й не могло – адже поганські божества самі часто вдавалися до таких форм стосунків між собою – настійливо спокушали предмет свого сексуального бажання, за першою нагодою злягались і взагалі перелюбствували без жодних вагань та сумнівів. Так, Агні, ведійське та індуїстське божество вогню і домашнього та жертвового вогнища, спокушає дружин мудреців, а апсари, напівбожественні жіночі персонажі з тієї ж міфології, що живуть у водах, зваблюють аскетів та мудреців – апсара Гхритачи принадила ріші (мудреця-провидця) Бхарадваджу, апсари Менака

и Рамбха – мудреця Вішвамітру тощо. Зевс злягає з Егіною, дочкою річкового божества Асопа, у свою чергу Гера за допомогою свого опаска кохання залюблює його самого. Для того, щоб злягти с тією, хто цього не бажає, Зевс приходить до Данаї у вигляді золотого дощу, до Семели – з громом та блискавками, до Європи – у вигляді бика, до Леди – як лебідь. Зрозуміло, що наслідування подібних дій божеств людьми не вважалось розпустою, і за відповідного знаково-ритуального оформлення їхній детабуйований секс отримував сакральний сенс.

«Друга хвиля» сакралізації репродуктивної функції мала два розгалуження – східний та західний, і розпочалася вона ще за часів суцільного панування поганства. Перший вид культурної трансформації можна реконструювати на підставі аналізу східних храмових споруд, якими є, наприклад, храми у містечку Кхаджурахо в Індії, які прикрашені зовні барельєфами, що зображують статеві акти у різноманітних позах, включно з тими, що зазвичай вважаються девіантними (скотолозтво, груповий секс). Однозначної інтерпретації даних вкрай натуралістично виконаних скульптур, що за своєю відвертістю наближаються до того, що називають порнографією, немає.

Перша версія тлумачення значення цих скульптур, котру поділяє більшість вчених, полягає у розумінні їх як сцен оргіастичного культу плодючості, котрий включав до себе ритуальний секс. З цим культом був пов'язаний й звичай обрядової (храмової) проституції. У середньовічних індійських храмах насправді мешкали девадасі («рабині бога») – храмові проститутки, котрі вступали у статевий зв'язок з жрецькими або навіть правителями з метою забезпечення процвітання царства та отримання милості від богів. Ця інтерпретація ґрунтується на такому розумінні трансформації репродуктивної функції, як її культивация у межах *людського*.

Друга версія вже інтерпретує ці прояви репродуктивності як *людяні*, оскільки протиставляє тілесно-чуттєве начало духовному піднесенню. За цією версією, еротично-порнографічні зображення недаремно відсутні всередині храму – ці скульптури мали перевірити вірних, що входили до нього, на предмет їхньої духовної чистоти. Тобто, у даному випадку відкриті для інформації інтимні сцени піддавались детабуюванню, стававши вже не забороненими, і водночас – табуюванню, за умов, коли відвідувач храму відкидав їх як перешкоду на шляху до високої одухотвореності. Тут ми бачимо також напружене протистояння природного потягу та його культурного табування. Гасіння цього потягу, як й інших мирських спокус, було подвигом, метою та змістом життя для аскетів, і саме їх у цьому плані у першу чергу перевіряли чарівні спокусниці, котрих, як майстрів своєї справи, посилали до самозреченців, за індійським міфологічним переданням, боги.

У храмах Кхаджурахо переважають як раз зображення аскетів у парі з цими звабницями. Так само вірні мали залишити перед входом у храм усі свої хтиві та сласні бажання та думки про плотську насолоду. Побіжно цю версію підтверджують фігури жінок, котрі стоять поруч із групою, що коїтує, прикривши руками, треба думати, від сорому, свої обличчя та заплющивши очі.

Поява храмів такого типу не випадково припала на X-те століття – саме в цей час в індуїзмі з'являються дві течії – бхакті (загальна для різних індійських релігій назва відданої любові до бога як головного шляху до духовної досконалості) і тантризм. Течія тантризму включає до себе особливі езотеричні дії задля досягнення трансперсонального стану, що через злиття з Світовим Духом (Ішварою) має привести до звільнення та духовного розвитку. Серед цих дій важливе місце посідали статеві стосунки, але, на відміну від загальнопоширеної думки, вони не були самоціллю. Статевий акт вважався у тантризмі сакральним, оскільки він відтворював злиття божественної пари Шиви та Шакті, і тому був космічним актом, котрий ставав актом духовного просвітлення. Чуттєва насолода (бхукті) тут виступала лише засобом для спасіння (мукті). У даному випадку ми бачимо парадоксальне заперечення тілесно-фізіологічного прояву статевої функції через її ствердження, або табування через культивування, що робилося задля піднесення її до найвищого рівня духовності, тобто, до формування у собі власне *людяного* начала.

У християнській традиції зміна у значенні сакрального відбулася з встановленням повного панування християнської віри та закінченням двовір'я, котре тривало не одне століття. Це добре видно на прикладі трансформацій, що їх зазнав сексуальний елемент у звичай кумівства. Будучи колись «дублерами» божественної пари, куми у статевих стосунках між собою виводились за межі загальноприйнятих нормативів, і ці відносини не просто не засуджувались, а навіть заохочувались, що випливало з самої логіки та сенсу обряду плодючості, коли вона за симпатичною магією забезпечувалась здійсненням знакового статевого акту. Пізніше ця семантична паралель поширилась і на породильну обрядовість, коли «божественна пара» сприяла вже не тільки врожайності, але й дітонародженню. З часом ці стосунки почали табуватися, але сила традиції була настільки потужною, що до кумів почали запрошувати брата та сестру для гарантування того, що ніякого адюльтеру між такими кумами не буде. Згодом ця культурна заборона поширилась й на стосунки будь-якої кумівської пари, котра стала духовним «дублером» біологічних батьків дитини при її хрещенні.

У Біблії, як констатують автори «Словника біблійного богослов'я», навіть

сам термін «сексуальність» не зустрічається (тут і далі інтерпретація Біблії дається за: [5, шп. 829–834]). Втім, це не означало заперечення статевого життя подружжя, більш того, по одруженню чоловік та його дружина стають єдиною плоттю та мають мати між собою тілесні стосунки і, за закликм апостола Павла, не ухилятися один від одного, хіба що для посту або молитви, а потім знову бути разом (1 Кор, 7:5; 1 Тим., 4:3; 5:14). Нещодавно діючий Папа Римський Франциск засудив відрив сексуальності від кохання, але визнав, що сексуальність у любові не є гріхом. Суть змін, що відбулися у ставленні до процесу відтворення роду, полягає у знятті акценту з його тілесно-фізіологічних моментів аж до повного винесення їх «за дужки», коли ними, як і світом, слід «користуватися, не користуючись», та осмислення його у духовно-практичній площині християнського доктринального контексту.

Старий Заповіт повен моральних приписів стосовно статевого життя, що, на думку авторів вказаного словника, визначалося його сакралізацією. Біблія детально перераховує ті порушення норм у статевих відносинах, які беззаперечно забороняються. Так, табуванню підлягає не тільки перелюбство, але й зв'язок із заміжною жінкою, інцестуальні зв'язки, статеві стосунки з невісткою, тещою, сестрами, дружиною брата, гомосексуалізм та зоофілія. Це свідчить про те, що ці прояви «людського» перестають відповідати християнським уявленням про благочестя і табуються, хоча у ритуальних оргіях або в мендесійському культі (ритуальному зв'язку з тваринами) вони культивувалися. Колишні дозвільні норми, котрі передбачали, зокрема, священну храмову проституцію, у християнстві поступово виключаються з області сакрального. Натомість подружнй любов освячується вірою, вона повинна бути подібною любові Христа до Церкви: «Любіть дружин своїх, як Христос полюбив Церков» (Еф., 5:25), і такою ж освяченою вірою стає подружнй вірність.

Християнській сакралізації піддаються й такі моменти репродуктивної функції, як зачаття та народження. Зачаття Христа Дівою Марією трапилось дивним, божественним чином – непорочно. Цьому передувало явлення архангела Гаврила, який провістив, що відбудеться воно від Духу Святого, якого Марія мала в утробі ще до того, як вона зійшлася з Йосипом. Священне зачаття визначило й чудесне народження Ісуса, що супроводжувалось знаменнями та пророцтвами. Віковічне протиставлення чистоти дівочтва та гріха зачаття і народження було знято – Марія стала Богоматір'ю, але водночас залишилась Пречистою Дівою.

Відповідно, «звичайне» зачаття через статеві органи, тобто, через гріховний тілесний низ, у такому випадку почало розумітися як порочне, але допустиме для людей внаслідок неможливості іншого способу для них виконати заповіт «Плодіться та розмножуйтеся».

Розуміння Діви Марії у її культі як «нової Єви», на відміну від останньої – безгрішної, сприяло наданню материнству піднесеного статусу, воно почало вважатися святим. Попри відому оцінку християнством жінки як істоти, схильної до тілесно-гріховного начала, у цій релігії ставлення до неї, зрештою, теж набуло ознак сакральності. Так само дітонародження почало розумітися як благословення Боже, тоді як безпліддя – як кара Господня. Сакрального значення набув також і шлюб. Але найбільш значущим моментом у ролі сакрального у культурній трансформації репродуктивної функції, що підняло її на найвищий рівень *людяності*, стало християнське розуміння Любові.

Християнство надає материнству більшого значення, ніж просте дітонародження у подружньому коханні у родині. Воно отримує сакральну цінність через те, що матір, зазнаючи муки дітонародження, одночасно відчуває радість творіння нового життя, людини, народженої для Господа.

Значення жінки за біблійним переказом полягає у тому, що вона, хоч і подовжує рід людський через страждання, тим не менш несе у собі безсмертне начало, торжествуючи над смертю тим, що забезпечує неперервність людського життя на землі, що є дійсно святою справою. Своє досконале завершення жінка отримує, ставши дружиною та матір'ю, і якщо вона є ще й дружиною мудрою, то тим самим вона дарує своєму чоловікові благо (Притч., 18:23), будучи через це для нього відрадою. Жінка у Біблії постає як символ премудрості Божої, бо у ній проявляється Його сила. Ще одне важливе сакральне значення жінки пов'язане з тим, що Господу було завгодно народитися саме від жінки.

Народження дітей у Старому Заповіті вважається головною цінністю, адже завдяки цьому народ Божий продовжує бути. Діти – це «вінець старих», і саме через дитячі вуста Бог возносить собі хвалу. Зворушлива довіра до Бога втілюється в образі немовлятка, що безтурботно спить на грудях своєї матері, і не кого завгодно, а дітей Бог обирає для того, щоб вони першими прийняли Його одкровення та стали Його вісниками. Тобто, дитя та дитинство у християнстві пов'язуються з близькістю до сакрального, до Бога.

Новий Заповіт підтверджує старозаповітне тлумачення шлюбу як такого, що йде від Бога, тобто, є божественним та священним, і тому його не можна розривати, оскільки чоловіка та жінку у шлюбі єднає сам Бог. Ісус відновлює шлюбний союз, повертаючи йому первісну досконалість, котра була скасована людською гріховністю. Стаючи Нареченим Церкви, Він й шлюбіві надає нову підставу, укладаючи заповіт у Своїй крові (Мт., 26:28). Християнин, який після хрещення стає «Храмом святого Духу», повинен дивитися на шлюб як на таїнство, котре відповідає біблійним заповітам, адже «не добре людині бути одній» (Бут., 2:18).

Біблія долає звичайну кореляцію любові з еротизмом, підносячи її до вершин духовності. Як пишуть автори вказаного словника, перед тим, як дійти до уявлень про те, що «Бог є любов», люди мали очистити своє вузьке уявлення про неї, щоб сприйняти таємницю любові Божої, явлену смертю Христа. Старий Заповіт проповідує братську любов, закликає «любити ближчого свого», тоді як Новий Заповіт додає до такої любові ще й любов до Бога. Його любов – це безкорислива всесвітня любов Отця, що віддав задля спасіння людей Свого Сина тоді, коли вони на це ще не заслуговували.

Апофеозом християнського розуміння Любові є її величне оспівування апостолом Павлом. «Любов над усе! – переказує він. Коли я говорю мовами людськими та ангольськими, а любові не маю, то став би я як мідь та дзвінка або бубон гудячий. Коли маю дара пророкувати і знаю усі таємниці й усе знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любові не маю, – то я ніщо! Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечестно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає! А тепер залишаються віра, надія, любов, – оці три. А найбільша між ними – любов!» (1 Кор., 13: 1-2; 4-8; 13). Врешті-решт, саме завдяки культивуванню Любові як найвищого прояву людяності у сфері стосунків між людьми та Богом та між чоловіком та жінкою виникає той феномен релігійної святості, що контрастно протиставляється приниженій гріховності та послуговує потужним чинником перетворення *людського* прояву такого виду любові, як Ерос, на *людяне*.

Висновки. Тварини у репродуктивні функції жорстко запрограмовані природними інстинктами. На відміну від них людина і тут проявляє свою універсальність, піддаючи дану функцію культивуванню, табуванню чи каналізуванню. Табуовані форми сексуальності систематично порушувались, і культивуванню піддавались вже неприродні чи навіть протиприродні прояви репродуктивної поведінки людей. Санкційною підставою для цього було надання цим неприродним формам сексуальності священного значення. На цьому першому етапі сакралізація статевого стосунку сприяла переведенню суто природного їх здійснення в окультурені, *людські* форми. Другий етап сакралізації визначив переведення *людського* у *людяне*, і йшло це двома шляхами. Індійська релігійна традиція або продовжувала використовувати тілесно-фізіологічні образи задля протиставлення «низького», *людського* начала «високому», *людяному*, або розглядала тілесні насолоди як шлях до духовного просвітлення. Християнство поступово «винесло за дужки» фізіологічно-тілесні основи репродуктивної функції, надавши зачаттю, народженню, дитинству,

материнству та шлюбу таких священних смислів, котрі були визначені розумінням ним людини як духовної богоподібної істоти, що долає гріховний «низ», користуючись матеріальним тілом, не користуючись ним, кульмінаційною точкою чого постало християнське розуміння Любові. Перший етап була сакралізацією тілесної, а другий – духовної складової функції відтворення роду.

Список використаної літератури

1. Веселовский А. Н. Гетеризм, побратимство и кумовство в купальской обрядности (Хронологические гипотезы) // Журнал Министерства народного просвещения.– М., 1894, январь-февраль.– С. 218–318.
2. Кирилюк О. С. Світоглядні категорії граничних підстав в універсальних вимірах культури.– Одеса: ЦГО НАН України. Од. філіал / Автограф, 2008.– 416 с.
3. Кирилюк А. С. Универсалии культуры и семиотика дискурса. Новелла. Категории предельных оснований как глубинная структура текстов культуры (альтернативное название «Как сочиняются новеллы»).– Изд. 2-ое, изм.– Lambert: Academic Publishing (BRD), 2017.– 274 с.
4. Мифы народов мира.– ТТ. 1–2.– М.: Сов. Энциклопедия, 1980, 1982 – Электронное издание – 2008. Режим доступа: https://www.indostan.ru/biblioteka/knigi/2730/3412_1_o.pdf
5. Словарь библейского богословия; пер. со 2-го франц. изд.; под ред. Ксавье Леон-Дюфура и др.– Брюссель: Жизнь с Богом, 1974.– 1288 стлб.; IX с.

Александр Кирилюк

РОЛЬ САКРАЛЬНОГО В КУЛЬТУРНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЯХ РЕПРОДУКТИВНОЙ ФУНКЦИИ ЧЕЛОВЕКА

Сакрализация репродуктивной функции человека прошла два этапа и развивалась в двух направлениях (в восточной и западной культурах). На первом этапе были сакрализованы физиологические аспекты воспроизводства рода, на втором – духовные.

Ключевые слова: сакральное, культура, телесность, секс, индуизм, христианство, духовность, материнство, любовь.

Oleksandr Kyrylyuk

ROLE OF THE SACRAL IN CULTURAL TRANSFORMATIONS OF HUMANKIND REPRODUCTIVE FUNCTION

Since the human history had start, people began to taboo (prohibit incest), cultivate (sex for a pleasure only) and channelled (prostitution) their own reproductive function, which was inherited by them from the nature. Although all cultures forbade those sexual acts that did not contribute to the birth of children, sacralisation of such acts helped overcome any prohibitions. Ritual incest, coitus with animals, non-physiological sexual relations, temple

prostitution were declared sacral. Through their ingenious sexual exercises, which were sanctioned by pagan gods, people left animals far behind. After such changes a sexual function in the society has lost animal naturalness and transformed into a specifically human phenomenon. Thus, at the first stage of sacralisation, the reproductive function ceased to be natural and became very human. At the second stage of sacralisation, this function became not only human but also humanity one. This process has evolved in two directions. Eastern Indian religious tradition, in one case, continued to use corporal images, but now pornographic bas-reliefs of some Indian temples were used by believers to make themselves sure that they do not get tempted by these images. In another case, some Indian religions considered bodily pleasures as a path to spiritual enlightenment. In this way, the physiologically accurate images of the orgy were negated for the sake of assertion of high spirituality. Western Christian tradition gradually eliminated any physiological corporeality and also subjected this body function to taboo. In this religion marriage, conception, birth, infancy and motherhood got sacred significance. The culmination point of the cultural transformation of the reproductive function was the Christian understanding of Love. The first stage sacralised the bodily-physiological aspect of reproduction of folks, but the second stage and gave to the human reproductive function a highly spiritual and sacred traits, when the birth of people for the Lord was considering as a charity.

Keywords: sacred, culture, corporeality, sex, Hinduism, Christianity, spirituality, motherhood, love.

References

1. Veselovskij A. N. (1894) Geterizm, pobratimstvo i kumovstvo v kupal'skoj obryadnosti (Hronologicheskie gipotezy) [Geterizm, twinning and nepotism in the Kupala ritual (Chronological hypotheses)]. *Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshcheniya. Moskva*, pp. 218–318.
2. Kirilyuk O. S. (2008) Svitoglyadni kategoriyi granychnykh pidstav v universalnykh vyvmirakh kul'tury. [Weltanschauung Categories of Ultimate Bases in Universal Culture Dimensions]. *Odesa, Centr Gumanitarnoyi osvity NAN Ukrayiny*. Odesky filial / Avtograf, 416 p.
3. Kirilyuk A. S. (2017) Universalii kul'tury i semiotika diskursa. Novella. Kategorii predel'nykh osnovaniy kak glubinnaya struktura tekstov kul'tury (al'ternativnoe nazvanie «Kak sochinyayutsya novelly») [Universals of culture and semiotics of discourse. Novella. Categories of ultimate bases as the deep structure of cultural texts]. *Izdanie 2-oe, izm, Lambert, Academic Publishing (BRD)*, 274 p.
4. Mify narodov mira (2008) [Myths of the Folks of the World]. tt. 1-2. *Moskva*,

Sov. Enciklopediya – Elektronnoe izdanie – https://www.indostan.ru/biblioteka/knigi/2730/3412_1_o.pdf

5. Slovar' Biblejskogo bogosloviya (1974) [Dictionary of Biblical Theology]. Per. s 2-go franc. Izd., Bryussel', Zhizn' s Bogom, 1288 col.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2018.

Стаття прийнята 25.04.2018.

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.1\(29\).146515](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.1(29).146515)

УДК.2-135

Фаріда Тихомірова

ТРАНСФОРМАЦІЯ САКРАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МІСТА

У статті висвітлюються особливості сакралізації міського простору на різних етапах розвитку європейської цивілізації. Міський простір у його історичному розвитку розглядається як результат ієротопічної творчості. Показано, що міський простір Одеси являє собою своєрідний гіперпалімпсест, який несе відбиток розмаїття світоглядних ідей епохи європейського Просвітництва.

Ключові слова: ієротопія, сакральний простір міста, сакралізація міського простору, міський миф, урбаністичні студії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Місто постає не тільки одним із найважливіших компонентів цивілізації, але і її істотною ознакою – поряд з державою та соціальною стратифікацією. Це зумовлено підвищенням ролі міст у розвитку сучасного суспільства, яке безперервно зростає не тільки в розвинених країнах, але і в країнах так званого «третього світу», де значна частина всього населення часто зосереджується в одному великому місті.

Проблематика міста протягом тривалого часу є популярною у соціальної філософії. Під впливом пізнавальних поворотів у гуманітарному пізнанні (соціоісторичного, антропологічного, культурного, лінгвістичного, прагматичного та ін.) теорія і практика «urban studies» змістовно трансформуються, з кожним роком їхнє проблемне поле розширюється. До вивчення міста звертаються історики [6], дослідники міського архітектурного ландшафту [10], представники гуманітарної та історичної географії [1; 9], культурологи [5], релігієзнавці [2].

Місто як соціокультурне явище – одна з найбільш складних, дискусійних і актуальних проблем у системі гуманітарних знань. Міський простір не тільки більш складно організований, але і набагато більш динамічний, змінний, ніж сільський. Сучасна культура наповнена суто міськими сенсами. Інтерес для дослідження представляють не тільки різні форми релігійних відносин різних частин соціуму, соціальних інститутів, інтелектуальних і літературних ігор, художніх експериментів. Сюди ж слід віднести окультні захоплення, простори нетрадиційних вірувань і рольових клубів історичної реконструкції, кіно, комп'ютерних технологій тощо.

В місті зосереджені релігійні та адміністративні інститути, що зберігають архетипічну пам'ять про своє сакральне походження і вимагають своїх